

Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
Her Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales

Adroddiad Blynyddol Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg Estyn

2016-2017

1 Diben

- 1.1 Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi prif waith Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg Estyn yn ystod y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2016 a 31 Mawrth 2017. Prif rôl y Pwyllgor yw darparu cyngor annibynnol i Brif Arolygydd EM a Swyddog Cyfrifo Estyn. Felly, yn ystod y flwyddyn, mae'r Pwyllgor wedi delio â'r prosesau strategol ar gyfer risg, rheoli a llywodraethu trwy ganlyniadau'r archwiliadau mewnol ac allanol yn ogystal â'r broses hunanarfarnu a phrosesau eraill. Mae gan y Pwyllgor rôl allweddol mewn diffinio agweddau ar y gwaith archwilio a monitro ymatebion rheolwyr i'r materion a godwyd.
- 1.2 Mae'r adroddiad yn disgrifio'r modd y bu i'r Pwyllgor gyflawni'r cyfrifoldebau hyn yn ystod 2016/17 a chanlyniad y gwaith mewn perthynas â gwelliannau pellach wrth lywodraethu a rheoli'r sefydliad. Mae'r adroddiad wedi ei fwriadu i lywio Datganiad Llywodraethu'r Swyddog Cyfrifo a fydd yn cael ei gynnwys yn Adroddiad a Chyfrifon Blynyddol Estyn ar gyfer 2016/17.

2 Y Pwyllgor yn ystod 2016/17

- 2.1 Roedd aelodau o'r Pwyllgor yn ystod y flwyddyn fel a ganlyn:

Judith Fabian	Cyfarwyddwr Anweithredol
Arwel Thomas	Cyfarwyddwr Anweithredol
Rheon Tomos	Cyfarwyddwr Anweithredol (Cadeirydd)

Roedd aelodau Ex Officio yn cynnwys:

Meilyr Rowlands	PAEM, Estyn
Simon Brown	Cyfarwyddwr Strategol, Estyn
Phil Sweeney	Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol, Estyn
Claire Morgan	Cyfarwyddwr Strategol

Gellir gweld cylch gorchwyl y Pwyllgor o fewn Fframwaith Llywodraethu Corfforaethol Estyn a dangosir tâl yr aelodau yng Nghyfrifon Adnoddau Blynyddol Estyn (mae'r ddwy ddogfen ar gael ar wefan Estyn).

- 2.2 Yn ystod 2016/17 parhaodd Swyddfa Archwilio Cymru i ddarparu gwasanaeth Archwilio Allanol a darparodd RSM wasanaeth Archwilio Mewnol.
- 2.3 Yn unol â'r hyn a drefnwyd, cyfarfu'r Pwyllgor ar 3 Mai 2016, 5 Gorffennaf 2016, 1 Tachwedd 2016 ac 1 Chwefror 2017 ac fe gafwyd presenoldeb llawn yn y cyfarfodydd hyn gan yr holl aelodau. Mae'n arferol i gyfarfodydd ar ôl diwedd blwyddyn ystyried adroddiadau'n ymwneud â'r flwyddyn ariannol flaenorol ac nid yw eleni yn eithriad. Nodir bod holl aelodau'r pwyllgor wedi mynychu'r cyfarfodydd hyn.
- 2.4 Ni chynhaliwyd unrhyw gyfarfodydd ychwanegol eraill yn ystod y flwyddyn i ymateb i ddigwyddiadau neu faterion. Roedd cynrychiolwyr yr archwilwyr allanol a mewnol yn bresennol ym mhob un o'r cyfarfodydd a rhoddodd Michaela Benjamin (Estyn) gymorth ysgrifenyddol i'r Pwyllgor. Mynychodd aelodau eraill o staff Estyn y Pwyllgor pan oedd materion yn gysylltiedig â'u cyfrifoldebau yn cael eu trafod ac roedd rhai o staff uwch Estyn yn mynychu cyfarfodydd fel arsyllwyr.

- 2.5 Roedd safon yr adroddiadau, ymateb rheolwyr, olrhain argymhellion a chyfraniad holl aelodau'r Pwyllgor yn cael eu nodi'n gyson. Roedd aelodau'r Pwyllgor, sy'n gweithredu'n dda fel grŵp, yn parhau i holi cwestiynau perthnasol ac amserol. Mae gan aelodau'r Pwyllgor yr arbenigedd a'r profiad gofynnol.
- 2.6 Trwy gydol y flwyddyn, mae'r Pwyllgor wedi parhau i weithredu'n electronig ac fe gaiff yr holl bapurau eu cyflwyno i aelodau trwy allrwyd Estyn neu drwy atodiadau e-bost. Mae gliniaduron wedi bod ar gael i'r holl aelodau yn y cyfarfodydd. Fe wnaeth pawb a oedd yn bresennol arfarnu'r holl gyfarfodydd, ac roedd yr ymateb yn gadarnhaol ar y cyfan. Mae adborth o'r fath ar ddiwedd cyfarfodydd, sy'n nodwedd o holl gyfarfodydd Llywodraethu Estyn, yn galluogi pawb sy'n bresennol i fynegi eu safbwyntiau, ac mae hyn yn arwain at welliannau o ansawdd da.

3 Amgylchedd rheoli

3.1 Archwilio Mewnol

- 3.1.1 Ar sail rhaglen waith gytûn (a sefydlwyd yn dilyn proses Aseiad Archwiliad Anghenion), fe wnaeth y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg adolygu'r adroddiadau canlynol a ddarparwyd gan yr Archwilydd Mewnol (RSM).

Adroddiadau	Gradd sicrwydd	Nifer yr argymhellion (gradd blaenoriaeth)
1 Rheoli Cwynion	Sylweddol	1 (Isel)
2 Cynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil – Tystysgrif y Swyddog Cyfrifo	Gwnaed datganiadau wedi'u dilysu yn y ffurflen flynyddol Sylweddol	Dim
3 Rheoli Perfformiad Staff	Sylweddol	1 (Canolig) 3 (Isel)
4 Credydwyr a Chaffael	Sylweddol	4 (Isel)
5 Llywodraethu (Monitro Perfformiad Strategol) a Rheoli Risg	Sylweddol	Dim
6 Adolygiadau Dilysu Hawliadau Treuliau (x2)	Cydymffurfio	Dim
7 Hapwiriad Dirybudd ac Olrhain Argymhellion (x2)	Cydymffurfio	Dim
8 Defnyddio Arolygwyr Cymheiriaid	Rhesymol	1 (Canolig) 4 (Isel)
9 Rheoli Risg Twyll	Amh – adroddiad cynghori	1 (Canolig) 1 (Isel)

Yn ogystal â'r uchod, hwylusodd RSM Weithdy Rheoli Prosiectau fel dilyniant i adolygiad ymgynghorol 2015/16.

- 3.1.2 Cynllunnir cwmpas Archwilio Mewnol er mwyn darparu lefel resymol o sicrwydd fod systemau llywodraethu a rheoli risg allweddol Estyn yn gweithredu'n effeithiol a bod

rheolaethau mewnol cadarn ar waith. Gan gofio hyn, mae'n bleser dweud bod RSM wedi rhoi sicrwydd sylweddol i bob archwiliad ac eithrio un ohonynt, ac fe gafwyd sicrwydd rhesymol ynglŷn â'r archwiliad arall o Ddefnyddio Arolygwyr Cymheiriaid. Dylid nodi nad oes unrhyw argymhellion lefel uchel wedi codi eleni y byddai wedi bod angen rhoi sylw iddynt ar frys. Roedd mwyafrif yr argymhellion yn rhai ymgynghorol ac yn peri risg isel ond cafwyd nifer fach o feysydd risg ganolig. Mae RSM wedi dweud eu bod yn fodlon ag ymatebion y rheolwyr i'r argymhellion hyn ac yn derbyn mewn rhai achosion y dylid sicrhau cydbwysedd rhwng lleihau risg a rhoi gweithdrefnau rheoli costus ar waith.

3.1.3 Nodwedd arall o gwmpas Archwilio Mewnol yw cynnal adolygiadau dilynol o argymhellion y cytunwyd arnynt yn flaenorol ynghyd ag adolygiadau cydymffurfio neu hapwiri. Mae'r system olrhain ar gyfer yr argymhellion ym mhob adroddiad archwilio wedi parhau i gael ei defnyddio yn ystod y flwyddyn, ac mae'n cynnwys gwybodaeth fel dyddiad cwblhau ar gyfer camau gweithredu penodol, perchnogaeth, adroddiadau cynnydd gan reolwyr a ph'un a oedd y camau gweithredu wedi cael eu cwblhau gan Estyn a'u gwirio gan Archwilio Mewnol. Mae'n bleser nodi bod RSM wedi adrodd am lefel uchel o gydymffurfio, gan ganmol Estyn am lefelau gweithredu argymhellion blaenorol. Fel Pwyllgor, rydym hefyd yn ddiolchgar i RSM am ddarparu argymhellion diweddarach mewn rhai meysydd sy'n adlewyrchu newidiadau naill ai mewn gweithdrefnau neu arferion. Mae'r dull hwn yn ategu'r adolygiadau o systemau craidd eraill ac yn cynnig safbwynt newydd i'r broses archwilio.

3.1.4 Mae datganiad sicrhau Pennaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2016-17 yn dod i'r casgliad canlynol: **'Mae gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol'**. Mae RSM wedi rhoi sicrwydd nad oes unrhyw achos o wrthdaro buddiannau yr hoffent adrodd amdano a'u bod wedi cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus wrth ymgymryd â'u gwaith archwilio.

3.2 Archwilio Allanol

3.2.1 Cyflwynodd Swyddfa Archwilio Cymru y ddogfen Cyflawniadau'r Archwiliad yn y cyfarfod ym Mai 2016 ar gyfer archwilio Adroddiad Blynyddol a Chyfrifon Estyn 2015/16. Eglurodd y ddogfen hon gyfrifoldebau cymharol Estyn a Swyddfa Archwilio Cymru.

3.2.2 Adolygwyd y gwaith Archwilio ar gyfer cyfrifon 2015/16 yng nghyfarfod y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yng Ngorffennaf 2016. Nododd Swyddfa Archwilio Cymru, yn adroddiad ISA 260 i'r rheiny sydd â gofal am lywodraethu, eu bod yn bwriadu **cyhoeddi barn archwilio ddiamod** a'u bod yn fodlon i PAEM fel Swyddog Cyfrifo gymeradwyo cyfrifon 2015/16. Tynnwyd sylw'r Pwyllgor at gamdatganiadau a gywirwyd i'r datganiadau ariannol, er gwybodaeth. Nododd Swyddfa Archwilio Cymru nad oedd unrhyw achos o wrthdaro buddiannau ar eu rhan nhw. Fe wnaethant nodi hefyd fod y **cyfrifon wedi cael eu cyflwyno yn unol â'r terfyn amser a safonau ansawdd, ac, nad oedd yr archwiliad yn nodi unrhyw wendidau perthnasol mewn rheolaethau mewnol.**

3.2.3 Roedd Swyddfa Archwilio Cymru yn credu bod materion yn deillio o'r archwiliad yn faterion cymharol ddibwys ac felly tynnodd sylw at y rhain mewn trafodaethau ar ôl yr

archwiliad gyda'r tîm Cyllid yn hytrach na chyhoeddi Llythyr Rheoli ffurfiol. Rhoddwyd **barn ddiamod** i'r **datganiadau ariannol** ac fe'u llofnodwyd gan yr Archwilydd Cyffredinol ar 13 Gorffennaf. Fe'u **gosodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar 14 Gorffennaf 2016**.

3.2.4 Yn Chwefror 2017, cyflwynodd yr Archwilwyr Allanol eu Cynllun Archwilio ar gyfer 2016/17 ac amlygu rhai risgiau. Roedd y Cynllun hefyd yn cynnwys ffi'r Archwiliad ar gyfer 2016/17, a oedd yn weddol debyg i 2015/16.

4 Cydweithrediad rhwng Archwilio Mewnol ac Allanol

- 4.1 Cyflwynwyd datganiad i gyfarfod y Pwyllgor yng Ngorffennaf 2016 yn dangos y modd y mae'r Archwilwyr Mewnol ac Allanol yn cyfathrebu a gweithio gyda'i gilydd i leihau lefel unrhyw waith wedi'i ddyblygu. Mae RSM a Swyddfa Archwilio Cymru wedi rhoi gwybod i'r Pwyllgor bod deialog a chydlynu parhaus wedi digwydd eleni.
- 4.2 Mae'r Pwyllgor yn fodlon ag ansawdd y gwasanaeth a ddarperir gan yr Archwilwyr Mewnol ac Allanol.

5 Llywodraethu Corfforaethol

- 5.1 Arfarnwyd ansawdd y gwaith archwilio a gwaith y Pwyllgor yn ystod y flwyddyn gan ddefnyddio sawl dull gwahanol, sef:
- arfarniad ar ddiwedd cyfarfod ac arfarniad blynyddol
  - olrhain y camau gweithredu a gytunwyd yn holl gyfarfodydd y Pwyllgor
  - gwerthusiad blynyddol o Gyfarwyddwyr Anweithredol gan PAEM/Swyddog Cyfrifo
  - adolygiad blynyddol o Gylch Gorchwyl
  - cyfarfod blynyddol gyda'r Archwilwyr Mewnol ac Allanol
  - trafodaeth yn dilyn cyfarfodydd Cadeiryddion Pwyllgor Archwilio a Risg Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru
- 5.2 Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Archwilio wedi cael ei ddsbarthu i'r holl aelodau gyda'r papurau er mwyn sicrhau bod y Pwyllgor yn canolbwyntio ar ei brif gyfrifoldebau. Caiff Fframwaith Llywodraethu Corfforaethol Estyn ei adolygu'n rheolaidd yn y Bwrdd Strategaeth hefyd, ac fe gaiff Cylch Gorchwyl y Pwyllgor ei ddiweddarau fel y bo'n briodol.
- 5.3 Mae'r Datganiad Llywodraethu, a ddatblygwyd yn ystod y flwyddyn, wedi dod yn rhan ganolog o drafodaethau'r Pwyllgor ac mae'n rhoi manylion am lywodraethu, rheoli risg a rheolaethau mewnol Estyn. Mae'r Datganiad Llywodraethu wedi bod ar agenda'r Pwyllgor trwy gydol 2016/17.
- 5.4 Mae hunanarfarniad blynyddol y Pwyllgor wedi arwain at sawl gwelliant dros y blynyddoedd. Mae enghreifftiau yn cynnwys mynychu cynhadledd Staff flynyddol Estyn, digwyddiadau Rhanddeiliaid a chyflwyniadau amrywiol a wnaed trwy gydol y flwyddyn gan swyddogion Estyn i gyfarwyddwyr anweithredol. Yn seiliedig ar adborth gan aelodau'r Pwyllgor a a staff, gwerthfawrogir presenoldeb o'r fath, yn enwedig o ran ceisio sicrhau gwelliannau, gan wneud gwaith y Pwyllgor yn fwy perthnasol felly.

- 5.5 Ymhellach i ymarfer hunanarfarnu a gynhaliwyd yn Chwefror 2015, awgrymwyd y dylid ystyried mynychu Pwyllgorau Archwilio a Sicrhau Risg eraill, fel rhan o drefniant "gefeillio" gyda chorff cyhoeddus arall. Fe wnaeth pob un o'r 3 Chyfarwyddwr Anweithredol fynychu safleoedd eraill argymelledig wedi hynny, a thrafodwyd y dysgu o'r broses hon yng nghyfarfod Tachwedd. Mae'n dda nodi na chafodd unrhyw fylchau neu wendidau yn yr ymdriniaeth gyffredinol eu nodi. Yn wir, cadarnhaodd yr ymarfer lawer o agweddau ar arfer dda yn Estyn, gydag ond rhai mân welliannau yn cael eu hawgrymu. Mae trafodaeth bellach ac adborth o fforwm Cadeiryddion Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru ar effeithiolrwydd y Pwyllgor Archwilio a Risg wedi bod yn gyfrwng atgoffa buddiol i'r Pwyllgor eleni o ran mesur ei berfformiad. Mae'r Pwyllgor yn ymdrechu i wella'n barhaus ac felly mae'n ddiolchgar i bawb sy'n cyfrannu at ei waith mewn modd mor gadarnhaol.
- 5.6 Mae'r eitem sefydlog ar ddiweddariadau cyfreithiol a rheoleiddio gan yr Archwilwyr Mewnol ac Allanol yn sicrhau bod yr aelodau'n cael eu hysbysu'n llawn am unrhyw newidiadau sy'n effeithio ar sefyllfa Estyn o ran y gyfraith, adrodd neu gydymffurfio, i'r graddau y mae'n effeithio ar waith y Pwyllgor. Mae'r Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol hefyd yn darparu diweddariadau rheolaidd gan Is-Grŵp Swyddogion Cyllid Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru, gan gynnwys unrhyw ohebiaeth berthnasol at y Swyddog Cyfrifo. Mae PAEM yn darparu diweddariad llafar ym mhob cyfarfod ar y datblygiadau yn Estyn ac unrhyw newidiadau allanol a allai effeithio ar waith a chyfrifoldebau'r Pwyllgor.
- 5.7 Yn ystod cyfarfod o Gadeiryddion Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru, cyflwynodd Swyddfa Archwilio Cymru wybodaeth gymharol 'anffurfiol' i gyrff a gynrychiolir am gyflawnder ac ansawdd Adroddiad Blynyddol a Chyfrifon 2015/16. Roedd adroddiad adborth Estyn yn gadarnhaol iawn, a dim ond ychydig o feysydd i'w gwella a nodwyd. Mae'r Pwyllgor wedi cymeradwyo staff Estyn am y canlyniad cadarnhaol hwn.

6 Risg a Thwyll

- 6.1 Mae'r Pwyllgor yn parhau i fod yn fodlon fod gan Estyn Bolisi priodol ar Reoli Risg sy'n cael ei oruchwylio gan y Bwrdd a bod ei gofrestr risg yn adlewyrchu'n ddigonol y risgiau y mae Estyn yn eu hwynebu a'u heffaith debygol. Mae'r gofrestr risg hefyd yn nodi'r camau rheoli a gymerwyd i liniaru a dileu'r risgiau. Gan fod aelodau'r Pwyllgor yn gwasanaethu fel chyfarwyddwyr anweithredol ar Fwrdd Estyn, gallant gael golwg dda ar risgiau a chymryd rhan uniongyrchol mewn trafodaethau am strategaethau a chamau gweithredu rheoli risg.
- 6.2 Mae'r Pwyllgor hefyd yn fodlon ei fod yn cael ei hysbysu'n ddigonol am achosion o dwyll neu dwyll posibl pan fyddant yn codi a bod Estyn wedi rhoi digon o eglurder a hyfforddiant i staff ynglŷn â sut i ddelio ag achosion o'r fath. Rydym hefyd yn cael gwybod gan ein Harchwilwyr Allanol a Mewnol pan fydd twyll canfyddedig wedi cael ei nodi a sefydlwyd trefniant cysylltu priodol gyda'r swyddfa cymorth arbenigwyr twyll yn Llywodraeth Cymru.

7 Materion Ychwanegol

7.1 Yn ystod y flwyddyn, mae'r Pwyllgor wedi cael gwybodaeth ac wedi adolygu'r materion canlynol:

- crynodeb o'r prif newidiadau i Reoli Arian Cyhoeddus Cymru
- manylion am yr holl ildadau hawl ac ymadawiadau
- Papur gan Sefydliad yr Archwilwyr Mewnol – Diwylliant Archwilio
- Adroddiad blynyddol ymgynghorol ar gostau
- Datganiad Swyddfa Archwilio Cymru – Ymholiadau'r Archwiliad i'r rheiny sydd â gofal am Lywodraethu a Rheoli

8 Materion Ychwanegol

8.1 Mae'r Pwyllgor wedi gweithredu yn unol â safon uchel yn ystod y flwyddyn ac wedi cael gwybodaeth briodol, reolaidd ac amserol am gynhyrchu cyfrifon adnoddau Estyn, ac yn benodol am amgylchedd rheoli Estyn. **Mae'r Pwyllgor yn parhau i fod yn fodlon y gall y Swyddog Cyfrifo fod yn sicr i raddau helaeth wrth gwblhau'r Datganiad Llywodraethu fod sefyllfa Estyn o ran rheoli, risg a llywodraethu yn 2016-17 yn gadarn.**

9 Diolchiadau

9.1 Rydw i'n ddiolchgar i bawb sydd wedi mynychu'r Pwyllgor am eu gwaith a'u cyfraniad yn ystod y flwyddyn. Mae gwaith Phil Sweeney a Michaela Benjamin, gyda chefnogaeth gan aelodau staff eraill, wedi bod yn ganolog i waith y pwyllgor, a gwerthfawrogir eu cyfraniadau. Rydw i hefyd yn ddiolchgar i Anthony Barrett a Phil Pugh o Swyddfa Archwilio Cymru a Helen Cargill ac Alastair Campbell o RSM am eu cymorth a'u cyngor yn ystod y flwyddyn.

Rheon Tomos
Cadeirydd Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg Estyn
Mehefin 2017